

Avrupa Birliği'nde İklim Normlarının Yayılması Sorunsalı

The Problem of The Diffusion of Climate Norms in the European Union

İlke TAŞDEMİR*

* Bursa Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı Doktora Programı Öğrencisi.

E-mail: ilkeulutass@gmail.com

 ORCID: orcid.org/0000-0002-7742-1001

Öz

Uluslararası işbirliğinin sağlanmasında, barışın sürdürülebilirliğinde ve rejimlerin inşasında rol alan normlar, aktörleri şekillendiren ve doğru davranışın ne olması gerektiğini vurgulayan anlayışlar olarak karşımıza çıkmaktadır. Zira birçok disiplinin araştırma nesnesi olan normların rolünün ortaya çıkarılmasında “norm kurumsallaştırılması”, “norm içselleştirilmesi”, “norm yerelleşmesi” gibi pek çok farklı kavram üzerinde durulmuştur. Uluslararası İlişkiler disiplininde ise normların irdelenmesinde aktörlerin yükümlülük oluşturma çabaları, saygınlıklarını artırma arzuları, güvenlik ya da savaş gibi olgular etkili olmuştur. Bu bağlamda aktörlerin kendilerini güvensiz hissettiği ve çözüm arayışında olduğu olgulardan biri olan iklim değişikliği, iklim normlarının araştırılmasında rol oynamış, aktörlerin küresel iklim krize yönelik sorumluluk alması ve işbirliğinin sağlanması ön plana çıkan konular arasında yer almıştır. Uluslararası işbirliğinin sağlanmasında Birleşmiş Milletler ve Avrupa Birliği gibi aktörler, uluslararası iklim rejiminin inşası görevini üstlenen iklim normlarının yayılmasında önemli rol oynamıştır. Bu bağlamda çalışmamızın temel araştırma sorusunu, Avrupa Birliği'nde iklim normlarının yayılmasının yerelleşme kavramı ile açıklanıp açıklanamayacağı oluşturmaktadır. Türkçe literatürde iklim normlarına ve bu normların nasıl yayıldığına yönelik kapsamlı bir çalışmanın olmaması çalışmamızın önemini ortaya koymaktadır. Bu bağlamda araştırma yöntemi olarak içerik analizini temel alan çalışma iklim normlarını ele almasıyla Türkçe literatüre katkı sağlamayı amaçlamıştır.

Anahtar Kelimeler: İklim değişikliği, Normlar, İklim Normları, Avrupa Birliği, Yerelleşme.

Abstract

Norms, which play a role in ensuring international cooperation, sustainability of peace and construction of the regimes appear as understandings that shape actors and emphasise the what right behaviour should be. Many different concepts such as “norm institutionalization”, “norm internalization” and “norm localization” have been emphasized in order to reveal the role of norms, which are the object of research of many disciplines. In the context of International Relations, actors' efforts to create obligations, their desire to increase their prestige, and phenomena such as security or war are effective facts in examining norms. In this framework, climate change, which is one of the phenomena in which actors feel insecure and seek solutions, has played an important role in the research of climate norms. And also taking responsibility or ensuring cooperation by actors for this global climate crisis has been among the prominent discussion topics. In ensuring international cooperation, such actors as the United Nations and the European Union have played an important role in the diffusion of climate norms, which undertake the task of building the international climate regime. In this context, the main research question of our study is whether the diffusion of climate norms in the European Union can be explained by the concept of localization. The lack of a comprehensive study on diffusion of climate norms in Turkish literature reveals the importance of the study. The study, which based on content analysis as a research method, aims to contribute to the Turkish literature on climate norms.

Keywords: Climate Change, Norms, Climate Norms, European Union, Localization.

To Cite This Article/Bu Makaleye Atıf İçin: Taşdemir, İ. (2023). Avrupa Birliği'nde İklim Normlarının Yayılması Sorunsalı. *Journal of Diplomatic Research*, 5(2), 76-95.

Giriş

Son yılların en çok tartışılan çevre problemlerinden biri olan iklim değişikliğinin sosyal, ekonomik ve siyasi boyutlarının olması konunun çok yönlü ele alınmasını sağlamış, bugün karşılaştığımız sıcaklık artışı, kuraklık gibi etkilerinin yanı sıra meydana gelebilecek olan iç çatışma (Köni & Özdal, 2016: 1-3) ve göç (Özdal & Vardar, 2021: 10-14) gibi unsurların dikkate alınmasına yol açmıştır. Küresel iklim krizine çözüm bulma amacıyla uluslararası sistemde yer alan aktörler iklim normlarına başvurmuş, iç ve dış politika yapım süreçlerinde azaltım, ortak fakat farklılaştırılmış sorumluluk, sürdürülebilir kalkınma gibi pek çok norm tartışılmaya başlanmıştır (Braun, 2014; Moellendorf, 2009). Bu süreçte ise “*dış politikanın araçlarından biri olan, ilişkilerin barışçıl yöntemlerle yürütülmesi*” anlamına gelen diplomasi (Özdal, 2020: 34) kilit rol oynamış ve söz konusu süreçte Birleşmiş Milletler Taraflar Konferansları ön plana çıkmıştır. Bu bağlamda iklim değişikliği ile mücadelede tarihsel sorumluluğu olan aktörlerin iklim normları desteklemesi önem taşımakla birlikte, uluslararası alanda Birleşmiş Milletler (BM) ve Avrupa Birliği (AB) gibi aktörler norm yayılımı sürecinde ve müzakerelerde sorumluluk üstlenmiştir.

Çalışmamızda iklim normlarının uluslararası alanda yayılım süreci ve AB’de iklim normlarının yayılmasının yerelleşme kavramı ile değerlendirilip / değerlendirilemeyeceği irdelenecektir. Normların uluslararası antlaşmaların bir bileşeni olması nedeniyle iklim normlarının kurumsallaştırılmaya çalışıldığı Kyoto Protokolü ve Paris Antlaşması ve bu antlaşmaların oluşmasına olanak sağlayan müzakere süreci çalışmanın sınırlılıklarını oluşturmaktadır. Çalışmada öncelikle iklim normlarına yönelik kuramsal bir bakış açısı getirilerek iklim normlarının hem uluslararası alanda hem de AB içinde yayılma sürecinin anlaşılmasını sağlamak amaçlanmıştır.

Bu bağlamda, norm yayılımını açıklamaya yönelik olarak literatürde “*Boomerang Model*”, “*Spiral Model*” ve “*Cultural Match*” gibi çok farklı model-

ler ortaya konulmuştur (Keck & Sikkink: 2014; Risse, Ropp & Sikkink: 1999; Legro: 1997). Norm yayılımında birinci dalga olarak nitelendirilen norm çalışmaları uluslararası açıklamalara öncelik verip aktörlerin, iknânın ya da propagandanın rolünü analiz ederken; ikinci dalga norm çalışmaları norm yayılımında yerel, siyasi ve kültürel etkilere, ulusal normlar ile uluslararası normlar arası uyuma odaklanmıştır (Acharya, 2004: 242). Ayrıca Türkçe literatürde normların Uluslararası İlişkiler disiplini içindeki yeri (Bodur Ün, 2020), IRENA’nın norm oluşturucu rolü (Yesevi, 2015), norm yayılımı (Tabak, 2021), insan hakları (Bal, 2021) ve cinsiyet eşitliği (Tabak vd., 2022), yayılım olmadan norm oluşumu (Bodur Ün & Tabak, 2023) kapsamında incelenmiştir.

Bu çalışmada ise Martha Finnemore ve Kathryn Sikkink’in “*International Norm Dynamics and Political Change*” isimli çalışmalarında ortaya koymuş oldukları “*Norm Life Cycle / Normun Yaşam Döngüsü*” mekanizması (1998) ile iklim normlarının yayılım süreci ayrıntılı bir şekilde sunulmaktadır. İklim normlarının yayılım sürecinin Finnemore ve Sikkink’in ortaya konmuş olduğu mekanizmada açıklanan aşamalarla örtüşmesi nedeniyle çalışmanın Normun Yaşam Döngüsü ile açıklanmasının uygun olacağı düşünülmüştür. Normun Yaşam Döngüsü’nün yanı sıra normların nasıl yayıldığına dair Amitav Acharya’nın yerelleşme üzerine ortaya koymuş olduğu kuramsal çerçeve (2004) çalışmamıza yol gösterici nitelikte olmuştur. Çalışmamızda yerelleşme kavramının seçilme nedeni ise AB içindeki norm yayılımının söz konusu kavram çerçevesinde açıklanıp açıklanamayacağı düşüncesidir. Türkçe literatürde iklim normlarına ilişkin çalışmaların çok yeni olduğunu söylemek mümkün olmakla birlikte, içerik analizinin yöntem olarak ele alındığı çalışmamız sürdürülebilir kalkınma ve ortak fakat farklılaştırılmış sorumluluk gibi iklim normlarını ve AB içindeki konumunu irdeleyerek Türkçe literatüre katkı sağlamayı amaçlamıştır.

I. Kuramsal Perspektif: Norm Yayılımı, Normun Yaşam Döngüsü ve Yerelleşme

Farklı disiplinlerin ortak araştırma nesnesi olarak karşımıza çıkan normlar (Axelrod, 1986: 1109), Uluslararası İlişkiler disiplininde geleneksel kuramların olayları açıklamadaki yetersizliğinin (Price & Reus Smit, 1998: 265) aksine Sosyal İnşacılar tarafından sıklıkla tartışılan bir konu haline gelmiştir. Sosyal İnşacılar maddi olmayan unsurların işlevini analiz etmeye çalışarak (Ruggie, 1998: 18-27), aktörlerin içinde yer aldıkları ortamın sosyal yönüne dikkat çekmiştir (Chcekkel, 1998: 324-348). Zira irdelenmeye çalışılan bu süreç uluslararası sistemde yapı ve yapanın çift yönlü etkileşim ve oluşum aşamasına vurgu yapmakta (Adler, 1997: 322; Wendt, 2021: 243; Rumelili, 2014:158) ve aktörlerin anlam dünyasını ön plana çıkarmaktadır (Rumelili, 2014: 151-172.). Bu çerçevede disiplin içinde Büyük Tartışmalar (Yalvaç, 2014: 44) arasında yer alan Pozitivizm ve Post-pozitivizme dayanan Sosyal İnşacılık (Küçük, 2017: 326-327), uluslararası sistemin “*kültürel ve sosyal bir boyutunun olduğunu*”, bu boyutun ise fikirler, söylemler, ortak anlayışlar, normlar gibi unsurlardan oluştuğunu iddia etmiştir (Rumelili, 2014: 154-157).

Bu bağlamda Nicholas Onuf ve Friedrich Kratochwil başta olmak üzere Sosyal İnşacıların öneme üzerinde durduğu normlar (Tabak, 2017a: 140-150), “*aktörlerin çıkarlarını ve kimliklerini oluşturan, beklentiler yaratan ve uygun davranışın ne olması gerektiğini belirleyen özneler arası anlayışlar*” olarak karşımıza çıkmaktadır (Björkdal, 2010: 21). Sosyal İnşacılar devletlerin çıkarlarının ve amaçlarının normlarla yeniden oluşturulduğunu iddia etmiş ve normların anlamlandırılmasına yönelik “norm savunuculuğu”, “norm yayılımı”, “norm kurumsallaşması”, “yerelleşme”, “norm içselleştirilmesi” gibi pek çok kavram üzerinde durmuştur (Finnemore & Sikkink, 1998). Örneğin norm savunuculuğu normların birey, devlet ya da sivil toplum gibi aktörler tarafından yayılması, benimsetilmesi görevini ifade ederken, norm kurumsallaşması normların uluslararası alanda birçok devlet tarafından kabulüne ya da kurum-

sallaştırılma sürecine vurgu yapmaktadır (Tabak, 2014; Tabak, 2017a).

Ancak belirtmek gerekir ki normlar üzerine yapılmış olan incelenmeler ya da ortaya konulmuş olan kavramlar bunlarla sınırlı değildir. Bu çerçevede normların rolünün anlamlandırılması için “Sonuççuluk Mantığı / Logic of Consequentialism”, “Uygunluk Mantığı / Logic of Appropriateness”, “İletişimsel Mantık / Logic of Arguing” ve “İhtilaflılık Mantığı / Logic of Contestedness” olmak üzere dört farklı eylem mantığı tartışılmıştır. (Tabak, 2017a: 154-164; Tabak, 2014: 24). Söz konusu eylem mantıkları içinde yer alan sonuççuluk mantığı aktörlerin çıkarlarının eylemlerini etkilediği üzerinde dururken, uygunluk mantığı doğru olana yönelik davranış kalıplarına vurgu yapmaktadır. İletişimsel mantık ise söylemlere ve ortak anlayışlara değinirken (Kratochwil, 1989: 12), ihtilaflılık mantığında kabul görmüş doğru bilginin varlığı sorgulanmıştır. Lakin sonuççuluk mantığı, ana akım kuramların varsayımlarını çözümlenmede işlevsel iken, diğer eylem mantıkları daha çok Sosyal İnşacı yaklaşım için açıklayıcı olmaktadır (Tabak, 2014: 24).

Hiç şüphesiz eylem mantıklarının anlamlara yapmış olduğu vurgu normların rolünün ortaya çıkarılması açasından önemlidir. Bu durum bir anlamda normların aktör davranışlarına anlam yükleme, yön verme, esin kaynağı olma ya da meşrulaştırma gibi birtakım roller üstlendiğini göstermektedir. (Kratochwil & Ruggie, 1986: 767-768). Diğer bir ifade ile belirtirsek aktörler farklı sebepler göstererek normlara müracaat etmişlerdir. Bunun yanı sıra normların uluslararası rejimlerin unsurları arasında yer alması (Keohane, 1983:158), uluslararası antlaşmalarda karşımıza çıkması ya da rejimleri değiştirebilme yetisi (Krasner, 1983: 4) normların rolü hakkında yol gösterici olmaktadır. Bu doğrultuda normlar açıklama amacı taşıyarak aktörlerin çıkarlarına (Klotz, 1995: 460) ve tercihlerine ışık tutmakta (Kratochwil, 1989:10) aktör eylemlerinin dönüşmesine yol açmaktadır (Zehfuss, 2004: 15-19). Dolayısıyla normların aktörler arasında yayılma-

sı, aktörler tarafından kabul edilmesi ya da reddi uluslararası rejimleri, antlaşmaların uygulanma biçimini ya da kurumsallaşma çabalarını etkileyebilmektedir (Axelrod, 1986).

Bu bağlamda çalışmamızda ele alınan, Finnemore ve Sikkink tarafından ortaya konulan Normun Yaşam Döngüsü, normların ortaya çıkışından içselleştirilmesine kadar, normların nasıl yayıldığına yönelik yol göstermektedir (1998). Detaylandırarak olursak, üç farklı safhadan oluşan bu süreçte ilk basamak “*norm emergence / normun ortaya çıkışı*”dır. Bu evre norm girişimcilerinin¹ devletleri iknâ etmeye çalıştığı, söylem ile normlara yönelik bilinci arttırmaya çalıştığı evredir. “*Norm cascade / norm kademelenmesi*” olarak adlandırılan ikinci safha ise devletlerin desteğini ve sosyalleşmeyi ön plana çıkaran, aktörlerin norm takipçisi olması için desteklendiği süreçtir. “*Internalization / içselleştirme*” olarak adlandırılan son evre ise normun ön yargısız kabul edildiği evredir. Normun yaşam döngüsünde her bir evrede farklı aktörler, iknâ mekanizmaları ve motivasyonlar bulunmaktadır.

Bu kapsamda normların nasıl yayıldığına, hangi faktörlerin etkili olduğuna ya da motivasyonlarının neler olduğuna yönelik aşağıdaki tablo sürecin nasıl işlediğine yönelik ayrıntılı bilgi sunmaktadır (Finnemore & Sikkink, 1998: 898).

Normun Yaşam Döngüsü	Normun Ortaya Çıkışı	Norm Cascade / Norm Kademenlenmesi	İçselleştirme ²
Aktörler	Norm girişimcileri Örgütsel platformlar	Devletler Uluslararası örgütler Networkler	Hukuk Bürokrasi Meslekler
Motivasyonlar	Fedakârlık Empati Taahhüt Fikirselsel unsurlar	Meşruiyet İtibar Saygınlık	Uyum sağlama
Dominant Mekanizmalar	İknâ	Sosyalleşme Kurumsallaşma Kanit	Alışkanlık Kurumsallaşma

Tablo I. Normun yaşam döngüsü³

Tablodan da anlaşılacağı üzere ilk aşamadan son evreye kadar olan süreçte normların ortaya çıkmasında, yayılmasında ve içselleştirilmesinde norm girişimcileri, örgütler, devletler, bürokrasi gibi aktörler; empati, taahhüt, uluslararası alanda saygınlık kazanma gibi motivasyonlarla ve iknâ, kurumsallaşma, sosyalleşme alışkanlık hâline getirme benzeri yöntemlerle normlar üzerinde etkili olmaktadır.

Norm yayılımına ilişkin çalışmamızda incelenen bir diğer mekanizma “*yerelleşme*”dir. Bu bağlamda Amitav Acharya “*How Ideas Spread: Whose Norms Matter? Norm Localization and Institutional Change in Asian*” isimli çalışması ile normların bölgesel aktörler üzerindeki etkisini ve yerelleştiğini analiz

¹ Türkçe literatürde “Normatif Girişimciler” ya da “Norm girişimcileri” olarak farklı kullanımları mevcuttur (Karzaoğlu & Çatı, 2021).

² İçselleştirme kavramı literatürde tartışmalı olup, içselleştirilme gerçekleşmeden de sosyalleşmenin mümkün olduğu tartışılmıştır (Tabak, 2017b: 176).

³ Söz konusu tablo, Finnemore ve Sikkink tarafından kaleme alınan “International Norm Dynamics and Political Change” çalışmadan alınarak tarafımızca Türkçe’ye çevrilmiştir (Finnemore & Sikkink, 1998: 898).

etmiştir. Acharya, çalışmasında normların nasıl yayılım sağladığından ziyade hangi düşünsel faktörlerin yayıldığını, kim tarafından desteklendiğini ve yerel aktörlerin yabancı normları inşa sürecini irdelemiştir. Bu anlamda Acharya'nın ortaya koymuş olduğu mekanizmanın merkezinde "ortaya çıkan ulusötesi normlar ile önceden var olan bölgesel normatif ve sosyal düzen arasındaki çekişme" yer almış ve "yabancı fikirlerin söylem, çerçeveleme, aşılama ve kültürel seçim yoluyla yerel aktörler tarafından inşa edilmesi" yerelleşme olarak tanımlanmıştır. Bu bağlamda "yabancı bir normun yeniden yorumlanması ve yeniden temsiliyle *başlayıp*, çerçeveleme ve aşılama'yı içeren, yerel aktörlerin rolünün dış aktörlerden daha önemli olduğu, dış normun önceden var olan yerel normatif düzenle uyumlu hale getirildiği bir süreci" ifade eden yerelleşme "*ön yerelleşme*", "*yerel girişim*", "*adaptasyon*", "*amplifikasyon*" ve "*evrenselleşme*" olmak üzere dört evrede gerçekleşmektedir (Acharya: 2004).

Dış normun yeniden yorumlanması ve yeniden sunulması ile başlayan ilk evre aynı zamanda normlara yönelik kuşku geliştirildiği, karşı konulduğu, *framing / çerçeveleme*⁴ ve "*grafting / aşılama*"⁵ gibi uygulamaların yer aldığı süreçtir (Acharya, 2004: 243-244). Sonraki evrede yerel aktörler yabancı bir dış normu ödünç alarak onu çerçevelemeye çalışırlar. Bu süreç ise yerel girişim olarak adlandırılmıştır. Üçüncü evre olan adaptasyon ise yabancı bir normun yerel değerlerle uyumlaştırılması ya da var olan bir norm ile olan ilişkilendirilebildiği dönemdir. Amplifikasyon ve evrenselleşme evresi olan son basamak ise "evrenselleşme çerçevesinden yeni araçların ve uygulamaların geliştirildiği, yerel etkinin görünür kılındığı" süreçtir (Acharya, 2004: 244)

Genel ve soyut olarak belirttiğimiz üzere Acharya norm yayılımında iç dinamiklerin rolünü araştırmıştır. Bu bağlamda yerel aktörler normların reddine yönelik tepkiyi azaltarak yönetici-

lerin uyguladıkları politikalarının farklılaşmasını sağlayabilirler. Dolayısıyla sunulan mekanizmada normların yerelleşmesi için norm alıcılarının kimlikleri, söylem, uluslararası normlar ile yerel normlar arasındaki adaptasyon süreci, uygunluk, normların propagandası, yerelleşme için sunulan fırsatlar gibi çeşitli faktörler etkili olmaktadır. Söz konusu yerelleşme sürecinde ya da normların ödünç alınmasında ise yerel politik faktörler, bölgesel ya da uluslararası gösteriler, ekonomik kriz, savaş, aktörlerin çıkarları gibi faktörler etkili olmuştur (2004). Çalışmamız bağlamında ise iklim normlarının ortaya çıkışındaki temel nedenin Acharya'nın da örnekleri arasında belirtmiş olduğu üzere kriz kaynaklı olduğu düşünülmüştür. Bu bağlamda iklim normlarının tartışılmasında küresel iklim krizinin etkili olduğu varsayılmıştır. Dolayısıyla kuramsal açıdan yukarıda açıklanmış olduğumuz yaklaşımın seçilme amacı iklim normlarının nasıl yayıldığına ve bu süreçte hangi aşamalardan geçtiğine ve ne gibi faktörlerin etkili olduğuna yönelik açıklık getirmektir.

II. İklim Normları, Amaçları ve Dayanakları

İklim normlarının ortaya çıkmasında ve söz konusu normların uluslararası alanda tartışılarak yayılmaya çalışılmasındaki temel saik hiç şüphesiz küresel iklim krizidir. Uluslararası sistemde yer alan aktörlerin iklim değişikliğinin etkilerine ve olası sonuçlarına karşı kendilerini güvensiz hissetmesi, iklim değişikliğini tehdit olarak görmesi, itibarlarını arttırmak istemesi ya da iklim değişikliğine yönelik etik olanın yapılması düşüncesi iklim normlarına başvurulmasına neden olmuştur. Bu anlamda iklim değişikliği iklim normlarının ortaya çıkmasındaki temel sebeptir. Bu bağlamda azaltım, (Cass, 2006; Stevenson, 2009), kalkınma hakkı, ortak fakat farklılaştırılmış sorumluluk, yetenekler (Moellendorf, 2009), ekolojik modernizasyon, ihtiyat, çok taraflılık (Braun, 2014), eşitlik (Okereke, 2008), kayıp ve hasar (Vanhala & Hestbaek, 2016), iklim güvenliği (Scott, 2017), karbonsuzlaşma (Yazar, 2022) gibi normlar iklim normları olarak karşı-

⁴ Normların ortaya çıkışında norm girişimcilerinin dil aracılığı ile sorunlara yönelik izlenim / algı oluşturma çabasıdır.

⁵ Bir normun, norm girişimcileri tarafından başka bir normla ilişkilendirilerek kurumsallaştırmak için kullanılmasıdır (Acharya, 2004: 244).

mıza çıkmaktadır. İklim normlarının ne zaman ortaya çıktığı konusunda ise literatürde çeşitli varsayımlar üzerinde durulmuştur.

Örneğin Cass, çalışmasında iklim normlarının ortaya çıkış süreci için Villach ve Cenevre Konferansları arasındaki dönemi işaret ederek, iklim değişikliğine yönelik normatif tartışmanın bu dönemde ortaya çıktığını, bilim insanlarının iklim değişikliğini bu dönemde çerçevelemeye başladığını ve sorunu siyasi alana taşıdıklarını belirtmiştir (Cass, 2006: 19-23). Ayrıca iklim normlarının 1980'li yılların sonları itibarıyla (Stevenson, 2009: 166) veya 1992 yılında Rio'da düzenlenen BM Çevre ve Kalkınma Konferansı ile oluştuğuna yönelik görüşler mevcuttur (Lee, 2020: 76). Dolayısıyla iklim normlarının hangi tarihte ortaya çıktığına yönelik farklı varsayımlar olmasına rağmen, 1979 yılında düzenlenen Birinci Dünya İklim Konferansı'ndan 1992 yılında normların Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi (BMİDÇS / United Nations Framework Convention on Climate Change / UNFCCC)'nde yer almasına kadar geçen dönemi iklim normlarının ortaya çıkış süreci olarak nitelendirmek yanlış olmayacaktır.

Genel olarak iklim normlarını detaylandırarak olursak söz konusu normların ortaya çıkış aralığı olarak belirtmiş olduğumuz aşamada en çok tartışılan iklim normu emisyon oranlarının azaltılması gerektiğine yönelik ortaya çıkan azaltım normudur. 1980 yılında Avusturya'da düzenlenen Villach Konferansı'nda sera gazlarının etkileri üzerinde durulmuştur (Cass, 2006: 22). Bunun yanı sıra bilim insanları dâhil olmak üzere çok farklı aktörlerin yer aldığı 1988 yılında düzenlenen "World Conference on the Changing Atmosphere: Implications for Global Security / Dünya Değişen Atmosfer Konferansı: Küresel Güvenliğe Etkileri"nde de emisyon oranlarının azaltılması gerektiğine değinilmiştir (United Nations Digital Library [UN Digital Library], 1988). Ayrıca karbondioksit emisyon oranlarının 2005 yılında kadar %20 oranında azaltılması gerektiğini belirten Konferans'ta iklim değişikliğinin tehdit olarak nitelen-

dirilmesi ve bu tehdiye nasıl tepki verilmesi gerektiğine yönelik münazaralar konunun normatif boyutu açısından önem taşımaktadır (Cass, 2006: 22).

Bu bağlamda temel iklim normları arasında yer alan sürdürülebilir kalkınma normu (Moellendorf, 2016: 105-114) barış, adalet, iklim eylemi, kurumlara vurgu yaparak sürdürülebilir bir dünya amacı taşımaktadır. Lakin sürdürülebilir kalkınma bir yandan çevrenin korunmasını amaçlarken diğer taraftan ekonomik büyümenin sağlanmasını ifade etmektedir (United Nations [UN], t.y.). Öyle ki çevre ve kalkınma ilişkisi 1972 yılında Massachusset Enstitüsü araştırmacılarının yayımladığı "Limits to Growth / Büyümenin Sınırları" isimli raporda, aynı yıl düzenlenen "1972 United Nations Conference on the Human Environment / 1972 Stockholm İnsan Çevresi Konferansı"nda ve Brundtland Raporu'nda ön plana çıkmış (Kaya, 2012), BMİDÇS'nin 3. maddesinde (United Nations Framework Convention on Climate Change [UNFCCC], 1992: 4) yer alarak, ekonominin ve çevrenin korunması gerektiğine vurgu yapmıştır. (Moellendorf, 2016: 105-114). Ayrıca söz konusu norm, özelde kalkınma hakkı normu, genel olarak ise BMİDÇS normu olarak da adlandırılmıştır (Moellendorf, 2009: 250).

İklim normları arasında sıklıkla adı geçen ortak fakat farklılaştırılmış sorumluluk normu ise gelişmekte olan ülkelerin gereksinimlerinin dikkate alınması sonucu ortaya çıkmıştır (Kaya, 2012: 13). Ortak fakat farklılaştırılmış sorumluluk normu aynı zamanda tüm ülkelere iklim konusunda harekete geçme görevi yüklese de, gerçekleştirecekleri eylem türlerinin farklı ulusal koşullara bağlı olacağı anlamına gelmektedir (UNFCCC, 2021). BMİDÇS'nin 3. ve 4. Maddesi ortak fakat farklılaştırılmış sorumluluğa yer vererek devletlerin küresel çevre tahribatından eşit derecede sorumlu olmadığına vurgu yapmakta, devletlere kapasitelerine göre farklı sorumluluklar yüklemektedir (UNFCCC, 1992: 4-9). Bir diğer iklim normu olan ihtiyat normu ise bilimsel kesinliği olmayan bir duruma işaret etmekte, Rio

Deklarasyonu'nun 15. ilkesi içerisinde yer almaktadır. Buna göre kaçınılmaz bir tehlike durumunda bilimsel kesinliğin olmamasının devletlerin önem alınmasına engel teşkil etmemelidir (UN, 1992: 3).

Kayıp ve hasar normu ise iklim değişikliğinin kaçınılmaz risklerinden kaynaklanan yükselen deniz seviyesi, sıcak hava dalgaları, lleşme, denizlerin asitlenmesi ve orman yangınları, türlerin yok olması, ürün kıtlığı gibi durumların olumsuz sonuçları ifade etmektedir (United Nations Environmental Programme [UNEP], 2022). Kayıp ve hasar normu 18. Taraflar Konferansı olarak da bilinen Doha Climate Change Conference / Doha İklım Değişikliği Konferansı'nda tartişılmış (Climate Action Network Europe [CAN Europe], 2012), karşılaşılan olumsuzluğu haffiletmek amacıyla 2013 yılında düzenlenen 19. Taraflar Konferansı'nda *"Warsaw International Mechanism for Loss and Damage / Varşova Uluslararası Kayıp ve Hasar Mekanizması"* oluşturulmuştur. Daha da önemlisi bağlayıcı nitelikte olan Paris Antlaşması'nın 8. Maddesinde, kayıp ve hasarın önlenmesi, en aza indirilmesi ve sürdürülebilir kalkınmanın kayıp ve hasar riskini azaltmadaki rolü vurgulamıştır (UNFCCC, t.y.a). Mekanizma, iklim değişikliğinin olumsuz etkilerine karşı özellikle savunmasız, gelişmekte olan ülkelere yardımcı olmak amacıyla BMİDÇS kapsamında oluşturulmuştur (UNFCCC, t.y.b; Vanhala & Hestbaek, 2016: 111-115).

Görüldüğü üzere benimsenmesi gereken değerlere yönelik yapmış olduğu vurgu iklim normlarını normatif bir araç olarak sunmaktadır. Zira iklim normları yalnızca belirtmiş olduğumuz sözleşme, konferans ya da deklarasyonlarla sınırlı olmayıp, uluslararası alanda gerçekleştirilen diplomatik süreçlerde, Kyoto Protokolü ve Paris Antlaşması gibi iklim değişikliğine yönelik düzenlenen pek çok metinde yer almaktadır. Bununla birlikte normların uluslararası antlaşmaların bileşeni olması ve uluslararası rejimlerin temel unsurları arasında yer alması (Keohane, 1983: 153), normlara antlaşmaların sürdürülebilirliği amacını ve re-

jimlerin inşası görevini yüklemiştir. Bu anlamda iklim normlarının nihai amacı uluslararası iklim rejimini inşası ve iklim antlaşmalarının uygulanabilirliğini sağlamak olarak yorumlanabilmektedir. Bu bilgiler ışığında sonraki başlığımızda iklim normlarının yayılma süreci ve diplomasinin bu süreçteki rolü irdelenmiştir.

III. İklım Normlarının Yayılma Sürecinin ve Diplomasinin Rolünün Analizi: *"İklım Normlarının Yaşam Döngüsü"*

Uluslararası sistemde yer alan aktörler küresel iklim krizine zm bulma amacıyla iklim normlarına başvurmuş, aktörlerin i ve dış politika yapım süreçlerinde azaltım, ortak fakat farklılaştırılmış sorumluluk, sürdürülebilir kalkınma gibi pek çok norm tartişılmaya başlanmıştır (Cass, 2006; Moellendorf, 2009). Normların yayılımına vurgu yapan bu süreçte ise dış politikanın araçlarından biri olan, *"ilişkilerin barışıl yöntemlerle yürütülmesi"* anlamına gelen diploması (zdal, 2020: 34) kilit rol oynamıştır. İklım değişikliği özelinde ise uluslararası iklim rejiminin oluşturmasını amaçlayan iklim diplomasisi (Mabey vd., 2013: 23; Türkeş, 2023: 323) n plana ıkmuş, iklim normlarının yayılması görevini üstlenmiştir. Bu bağlamda Finnemore ve Sikkink tarafından ortaya konulmuş olan mekanizmaya atıfla (1998), iklim normlarının uluslararası alanda yayılımına işaret eden, *"iklim normlarının yaşam döngüsü"* olarak adlandırdığımız bu süreç iklim normlarının oluşumu, kademelenmesi ve içselleştirilmesi olmak üzere üç aşamadan oluşmaktadır.

Bu çerçevede iklim normlarının ortaya çıkışını vurgulayan ilk aşama 1979 yılında düzenlenen *"The First World Climate Conference / Birinci Dünya İklım Konferansı"*ndan (UN, 2007) BMİDÇS'nin kabul edildiği 1992 yılları arasını kapsamaktadır. Bu dönemde diplomatik faaliyetler, düzenlenen uluslararası konferanslar iklim normlarının ortaya çıkışında rol oynamış, 1980'li yıllardan itibaren bilim insanları iklim değişikliğini bir evre problemi olarak çerçevelemeye başlamıştır (Cass, 2006: 19). Bu dönem aynı zamanda uluslararası

alandaki iklim değişikliği tehditine yönelik tepkilerin gelmeye başladığı, farkındalığın oluştuğu, bilimsel rızanın sağlandığı, iklim değişikliğinin bir çevre problemi olarak nitelendirildiği aşamadır (Bodansky, 1993: 451-475). Söz konusu aktörler iklim değişikliğinin bilimselliği, tehdit oluşturduğu, işbirliği gerektirdiği ve önlem alınması gerektiği konularında uluslararası toplumu ikna etmeye çalışmıştır.

Tarihsel süreci irdeleyecek olursak, düzenlenen Birinci Dünya İklim Konferansı ile iklim değişikliğinin bir çevre problemi olduğu tartışılmış (Kurnaz, 2019; Cass, 2006: 21), sürecin sürdürülebilir olması için World Climate Programme / Dünya İklim Programı kurulmuştur. 1980 ve 1985 yıllarında ise insan kaynaklı iklim değişikliği ve karbondioksit salınımlarının tartışıldığı Villach Konferansları düzenlenmiştir. Bu Konferanslar sonrasında Birleşmiş Milletler Çevre Programı (BMÇP / United Nations Environment Programme / UNEP), direktörü Mostafa Kamal Tolba, ABD Dışişleri Bakanı George Schultz'a iklim değişikliği tehlikesine küresel anlamda yanıt verilmesi gerektiğini belirten bir mektup göndermiş, bu duruma istinaden ABD, 1987 yılında Dünya Meteoroloji Örgütü (DMÖ / World Meteorological Organization / WMO)'nden iklim değişikliğinin araştırılması için bir panel düzenlemesini önermiştir. DMÖ ise iklim değişikliğine yönelik hükümetlerarasında bir panel oluşturulması çağrısında bulunmuştur (Cass, 2006: 19-21).

DMÖ aracılığı ile yapılan bu çağrı uluslararası alanda karşılık bulmuş, BM iklim normlarının oluşmasında etkili olan bu sürece aktif olarak katılım sağlamış, 1988 yılında almış olduğu 43/53 sayılı "Protection of Global Climate for Present and Future Generations of Mankind / Küresel İklimin İnsanlığın Bugünkü ve Gelecek Kuşakları için Korunması" karar⁶ ile iklim değişikliğini "ortak miras ve ortak sorun" olarak nitelendirilmiştir (Intergovernmental Panel on Climate Change [IPCC], 1988). Yine 1988 yılında düzenlenen Toronto Konferansı olarak da bilinen Dünya

Değişen Atmosfer Konferansı: Küresel Güvenliğe Etkileri'nde emisyon oranlarının azaltılması gerektiği üzerinde önemle durulmuştur. Öyle ki bu dönemde düzenlenen konferanslarda sorumluluk alınması gerektiği, azaltım ve esneklik gibi konuların sıklıkla tartışılması (Cass; 2006), azaltım, esneklik, ortak fakat farklılaştırılmış sorumluluk, iklim güvenliği gibi normların ortaya çıkmasına zemin hazırlamıştır.

Yukarıda belirtmiş olduğumuz gelişmelere istinaden birinci aşama olan iklim normlarının ortaya çıkış süreci iklim diplomasisinin ilk dönemi olarak nitelendirilen döneme denk gelmekle birlikte, bu dönemde bilim insanları, Dünya Ticaret Örgütü (DTÖ / World Trade Organization / WTO), BMÇP, Dünya İklim Programı, BMÇP direktörü Mostafa Tolba, Amerikan Dışişleri Bakanı George Schultz gibi normatif girişimciler ve örgütsel platformlar aktörler olarak yer almıştır (Cass, 2006). İklim değişikliğinin tehdit oluşturduğu ilerleyen dönemlerde sıklıkla tartışılrsa da, ilk kez Tolba'nın ABD Dışişleri Bakanlığı'na göndermiş olduğu mektupta bir tehdit olarak nitelendirilmiş ve United Nations Conference on Environment and Development / BM Çevre ve Kalkınma Konferansı'nda kalkınma ile ilişkilendirilmiştir. Bu bağlamda iklim normlarının yaşam döngüsündeki motivasyonlar arasında bilimsellik, iklim değişikliğinin tehdit oluşturması, kalkınma gibi fiktörel unsurlar, salınım oranlarında azaltım yapılması gibi inisiyatif alınmasını gerektiren konular yer alırken, uluslararası alanda tedbir alınması, aktörlerin iklim değişikliğine yönelik sözleşmenin oluşturulması gerektiğine yönündeki ısrarı, diplomatik sürecin geliştirilmesi gibi ikna çabaları yaşam döngüsünün ilk aşamasındaki hâkim mekanizmalar olarak karşımıza çıkmaktadır.

İklim normları temelinde norm kademelenmesi olarak ele aldığımız iklim normlarının yayılmasındaki ikinci aşamasında düzenlenen konferanslar, sözleşme ve protokollerin oluşturulması ve sosyalleşme örneği olarak Taraflar Konferansları BMİDÇS normların

⁶ Kararda, iklim değişikliğinin etkilerine, Hükümetlerarası İklim Değişikliği Paneli'ne, iklim değişikliği ile girişimlerde rol alan uluslararası kurumlara yer verilmiştir.

kurumsallaşması açısından önem taşımaktadır. Sözleşme 1992 yılında imzalanmış (UNFCCC, t.y.c), 1994 yılında yürürlüğe girmiştir (UNFCCC, t.y.d). 1995 yılından itibaren BM şemsiyesi altında her yıl düzenlenen Taraflar Konferansları (UNFCCC, t.y.e) ile iklim normlarının nasıl hayata geçirilebileceği ve uygulanma yöntemleri tartişılmıştır. Finnemore ve Sikkink tarafından normun yaşam dnğsnde ikinci aşama olarak belirtilen normlarının kademenmesi aşamasında aktörler olarak BM'nin yanı sıra devletler ve uluslararası örgütler yer almaktadır. BM Taraflar Konferanslarına taraf olan devletlerin bu sürece katılımı ile birlikte norm kademenlenmesi aşamasının aktörleri de çeşitlenmiştir. 1992 yılı itibariyle iklim değişikliği ile mücadelenin ilk somut çıktısı olan BMİDÇS'nin ve Kyoto Protokolü'nn ortaya konması norm kademenmesi aşamasındaki kurumsallaşmaya örnek oluşturmaktadır. Bu aşamada aktörlerin iç politika uygulamalarında, kurumsallaşma süreçlerinde ve söylemlerinde iklim normlarına yer vererek uluslararası alanda saygınlık kazanma ve itibarlarını arttırmak istemeleri ikinci aşamada yer alan motivasyonlara temel oluşturmaktadır. 1995 yılından günümüze her yıl düzenlenen BM Taraflar Konferansları ise bu aşamada yer alan sosyalleşmeye işaret etmektedir.

İklim normlarının yaşam dnğsnde son aşama olan içselleştirme aşaması ise Paris Antlaşması ve sonrasındaki dönemi işaret etmektedir. Bu aşamada bağlayıcı bir antlaşma olan Paris Antlaşması'nın ortaya konulması hukuka vurgu yaparken, BM Taraflar Konferansları'na taraf devletlerin delegelerinin gönderilmesi bürokrasinin önemini ortaya koymaktadır. Taraf olan devletlerin ulusal azaltım oranını belirtmesi ve yıllık rapor vermesi ise bu aşamada yer alan uyum sağlama mekanizmasına örnek oluşturmaktadır. Ancak bu aşamada aktörlerin alışkanlık kazanması konusunda içselleştirme aşamasının tamamlandığını söylemek zordur. Zira normlar ve sosyalleşmeye yönelik literatürde içselleştirmenin şart olup olmadığı tartişmalı olmakla birlikte, uluslararası sistemde

yer alan aktörlerin ulusal çıkarının her zaman ön planda olması, oluşturulan iklim rejimi ile ortaya konulan hedeflerin ulusal çıkarlar ile çatışma olasılığı, iklim antlaşmalarına yönelik davranışlarının liderlerle birlikte farklılık göstermesi (Taşdemir & zdal, 2022: 49-50) ve çıkar gruplarının lobicilik faaliyetleri ve iklim normlarının sorgulanmadan uygulanmasının zor olması içselleştirmenin önündeki temel engeller olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu çerçevede iklim normlarının yaşam dnğs aşağıdaki tabloda řu şekilde gösterilmiştir.

İklim Normlarının Yaşam Döngüsü	İklim Normlarının Ortaya Çıkışı	İklim Normlarının Kademelenmesi	İçselleştirme
Aktörler	<ul style="list-style-type: none"> • DMO, BM, BMÇP, Dünya İklim Programı, • Bilim İnsanları • Mustafa Tolba, George Schultz 	<ul style="list-style-type: none"> • Devletler • BM • AB • Bilim insanları 	<ul style="list-style-type: none"> • Hukuk • Bürokrasi • Meslekler
Motivasyonlar	<ul style="list-style-type: none"> • Fedakârlık • Empati • Taahhüt:Aktörlerin ulusal azaltım taahhütlerinin gerekliliği • Fikirseller unsurlar: Bilimsellik, tehlike, küresel ısınma, kalkınma 	<ul style="list-style-type: none"> • Meşruiyet • İtibar • Saygınlık 	<ul style="list-style-type: none"> • Uyum sağlama: uyum mekanizmaları, aktörlerin taahhüt belirtmesi
Dominant Mekanizmalar	<ul style="list-style-type: none"> • İknâ çabaları 	<ul style="list-style-type: none"> • Sosyalleşme: düzenlenen müzakereler • Kurumsallaşma: BMİDÇS, BM Taraflar Konferansları, Kyoto Protokolü 	<ul style="list-style-type: none"> • Kurumsallaşma: Paris Antlaşması, BM Taraflar Konferansları

Yukarıdaki tabloda belirtmiş olduğumuz gibi iklim normlarının yaşam döngüsü sabit olmayıp, sürekli gelişen, değişen ve farklılaşan dinamik bir duruma işaret etmektedir. Zira Finnemore ve Sikkink tarafından ortaya konulan normların yaşam döngüsünde yer alan aşamaların keskin bir şekilde birbirinden ayrıldığını söylemek zordur. Örneğin kurumsallaşma hem norm kademelenmesi hem de içselleştirme aşamasında yer almıştır. Benzer bir biçimde ilk aşamada yer alan taahhüt faktörü içselleştirme aşamasında aktörlerin adaptasyon sağlama amacıyla geliştirdikleri stratejilere örnek oluşturmuştur. Bir diğer örnek ise BMİDÇS, Kyoto Protokolü ve Paris Antlaşması'dır. Temel değerler açısından benzer özellikler taşıyan da birbirinden ayrılan yönleri ile ön plana çıkmışlardır. Örneğin norm kademelenmesi aşamasında yer alan Kyoto Protokolü'nün aksine, içselleştirme aşamasında Paris Antlaşması'nın bağlayıcı nitelikte olması normlarının yaşam döngüsünün son aşamasında yer alan hukuka vurgu yapmaktadır. Dolayısıyla iklim normlarının yaşam döngüsündeki aşamalar birikimli bir şekilde ilerlemekte ve birbirini tamamlayıcı nitelik taşımaktadır.

Bu nedenle iklim normlarının yayılımının devam ettiğini söylemek mümkündür. Genel ve soyut bir şekilde belirttiğimiz üzere üç aşamanın her basamağında, örneğin kurumsallaşma mekanizmalarının, hukuki metinlerin ya da sosyalleşme sürecinin içinde iklim normlarının yer aldığı ve bu metinlerin normlar üzerine inşa edildiği görülmüştür.

IV. Avrupa Birliği ve İklim Normları

Uluslararası örgütler iklim normlarının ortaya çıkmasında ve yayılmasında normatif girişimci olarak rol üstlenmiştir. Bu anlamda AB'nin çevre problemlerine, özellikle de iklim değişikliğine yönelik yaklaşımı bir yandan uluslararası ortamın ve AB kurumlarının etkisini, dolayısıyla AB'nin iklim değişikliğindeki normatif yönünü ortaya koyarken (Oberthür & Dupont, 2021: 1097), diğer taraftan iklim normlarının AB'deki rolüne yönelik yol haritası sunmaktadır. Bu bağlamda AB'nin iklim antlaşmalarına destek vermesi, Birlik kurumlarının almış olduğu kararlarla söz konusu antlaşmalara taraf olması, bu antlaşmaların iklim normlarını içermesi ve iklim değişikliği ile mücadelede sürecinin başından bu yana AB'nin Taraflar Konferansları'na katılım sağlaması iklim

normlarının AB'deki konumunu ortaya koyakta ve iklim değişikliği ile mücadelede AB'nin normatif gücünü ön plana çıkarmaktadır. Bu kapsamda iklim normlarının AB'de yayılmasında ve AB'deki konumuna yönelik yapılan araştırmada AB'nin Taraflar Konferansları'ndaki ve iklim antlaşmalarındaki tutumu ön plana çıkmıştır.

AB müktesebatı çerçevesinde irdelediğimizde, çevre konusu Maastricht Antlaşması ile AB'nin politika alanında yer almış, Konsey'de nitelikli çoğunluk oylamasını genel kural haline getirilmiştir. Öte yandan iklim değişikliği Lizbon Antlaşması'na dâhil edilerek (European Parliament, 2022a), AB Komisyonu'na iklim değişikliği müzakerelerini yürütme yetkisi verilmiş (Talu, 2019: 15-42), Avrupa Parlamentosu'na ise iklim değişikliğine ilişkin antlaşmalarda veto hakkı tanınmıştır (Delreux & Burns, 2019: 239).

Zira AB ve norm ilişkisi incelendiğinde, küresel siyasette AB'nin kendi normlarını yaymaya çalışmasının yanı sıra (Manners, 2002: 240-243), uluslararası alanda ortaya çıkan normları da desteklemeye çalıştığı görülmüş, iklim normları özelinde ise sürdürülebilir kalkınma başta olmak üzere, ekolojik modernizasyon, ihtiyat ve çok taraflılık normları AB tarafından desteklenen normlar arasında yer almıştır (Barun, 2014: 449). Örneğin sürdürülebilir kalkınma normu, Amsterdam Antlaşması içerisine dâhil edilerek AB'nin kuruluş hedefleri arasında yer almıştır (Manners, 2002: 242-243). Nitekim iklim değişikliği konusunda AB kurumlarının rolü normların yaygınlaştırılmasında etkili olduğunu söylemek mümkündür (Silander, 2022). Bu çerçevede Avrupa Parlamentosu, Avrupa Konseyi ile iklim değişikliğine ilişkin kurumlararası tartışmalara katılarak (European Parliament, 2022b), Konsey dış politikaya ilişkin ilkelere karar vererek (Pace, 2007: 1048) Avrupa Komisyonu ise normatif olarak iklim politikalarını şekillendirerek (European Parliament, 2022b) iklim normlarının yayılmasına olanak sağlamıştır.

Kuramsal çerçevede belirttiğimiz, Acharya tarafından ortaya konulan yerelleşme kavramı açısından incelediğimizde yerelleşmenin dört temel evrede iç dinamikler / yerel aktörler vasıtasıyla gerçekleştiği varsayılmıştır (Acharya, 2004). Oysa ki AB'de norm yayılımının, bir aktör olarak AB'nin müzakere sürecinde yer alması, uluslararası alanda temsiliyet sergilemesi, iklim normlarının irdelendiği sosyal ortam içinde olması ve AB kurumlarının almış olduğu kararlar ile Kyoto Protokolü'ne ve Paris Antlaşması'na taraf olması ile desteklendiği görülmüştür. Nitekim bu unsurlar AB'de iklim normlarının yayılmasını etkileyen temel etkenler olarak belirlemektedir. Dolayısıyla AB'de iklim normlarının yayılması yerel aktörlerden ziyade AB'nin iklim müzakeresindeki tutumu ve Birlik kurumlarının tutumu ile gerçekleşmektedir.

AB'de iklim normlarının yayılımındaki etkenler açısından irdelersek, BM Taraflar Konferansları ve AB'nin iklim antlaşmalarına taraf olması en önemli faktörler olarak karşımıza çıkmaktadır. BM Taraflar Konferansları içerisinde ise iklim normlarının hukuki metinlerde yer almasını gösteren ve kurumsallaşmasına işaret eden iki konferans ve iki antlaşma ön plana çıkmıştır. Bunlardan ilki Kyoto İklim Değişikliği Konferansı ve sonrasında ortaya konulan Kyoto Protokolü, ikincisi ise Paris İklim Değişikliği Konferansı ve Paris Antlaşması'dır. Zira AB'nin Konferanslar sonucunda ortaya konulan metinlere yönelik tutumu AB'de iklim normlarının yayılmasını anlamamız açısından önem taşımaktadır.

Bu kapsamda daha sonrasında AB olarak adlandıracağımız Avrupa Topluluğu (AT), üyelerinden gelen talepleri ve sürdürülebilir iklim stratejilerini dikkate alarak 1992'de düzenlenen Birleşmiş Milletler Çevre ve Kalkınma Konferansı'nda öncü rol üstlenmiştir (Palinkas, 1998: 451). AT, 1992 yılında BMİKDÇS'yi kabul etmiş, 1993 yılında ise Sözleşme'ye taraf olmuştur (Talu, 2019: 13). Taraflar Konferansları bağlamında ise 1995 yılında ilki Berlin'de, ikincisi ise 1996 yılında Cenevre'de düzenlenen Taraflar Konferansların-

da aktif bir rol almış, bağlayıcı azaltım hedeflerini içeren bir antlaşmanın imzalanması gerektiğini savunmuştur (Palinkas, 1998: 451).

Kyoto'da gerçekleşen 3. Taraflar Konferansı'nda ise azaltım oranlarına yönelik müzakereler sırasında uluslararası toplumu daha iddialı azaltım hedefleri üstlenmeye çağırmış (Heras, 2018: 6) ve bağlayıcı emisyon oranlarında ısrarcı olmuştur (Andresen & Boasson, 2012: 55-56). 2002 yılında ise Kyoto Protokol'ünü onaylayarak (Dupont, Oberthür & Biedenkopf, 2018: 106), emisyon oranlarının azaltılmasında Protokolün bağlayıcı nitelik taşıması için mücadele etmiş (Andresen & Boasson, 2012: 55-56), Protokol'ün birinci döneminde sera gazı emisyonlarını %8 oranında azaltacağını açıklamış, (Dupont, Oberthür & Biedenkopf, 2018: 106), Protokol'ün 2013 yılında başlayan İkinci Yükümlülük Dönemi'nde ise 2020 yılına kadar karbondioksit salınım oranını 1990 yılına kıyasla %20 oranında azaltacağını belirten AB'nin 2030 yılı için %40 azaltım hedefi belirlemiştir (Talu, 2015: 279-303). AB, Kyoto Protokolü kapsamında, ilk taahhüt dönemi olan 2008-2012'de sera gazı emisyonlarını baz yıl (1990) ile karşılaştırıldığında %8 oranında azaltmayı taahhüt etmiştir. Ayrıca Kyoto Protokolü'nün 4. Maddesi uyarınca her AB üyesi devletler için ayrı bir emisyon hedefi belirlemiştir (EUR-Lex, 2005). Kyoto Protokolü kapsamındaki taahhütünün ardından ise her biri üye devleti için "burden sharing / yük paylaşımı" olarak bilinen emisyon oranlarında azalmayı içeren hedefler belirlemiştir (Heras, 2017: 7).

İklim normlarının AB'de yayılmasına olanak sağlayan bir diğer etken ise sürdürülebilir kalkınma, azaltım, ortak fakat farklılaştırılmış sorumluluk gibi iklim normlarını içeren ve bağlayıcı olması ile ön plana çıkan Paris Antlaşması'dır. Bu bağlamda AB, 21. Taraflar Konferansı olarak bilinen Paris İklim Değişikliği Konferansı öncesinde ortak tutum takınmak amacıyla hukuken bağlayıcı iddialı bir antlaşmanın, hesap verilebilirliğin ve şeffaflığın gerekliliği üzerine uzlaşa sağlamıştır (European Parliament,

2015). Birlik 2016 yılında Paris Antlaşması'nı onaylamış, emisyon oranını 2030 yılına kadar 1990 seviyesine kıyasla en az %55 oranında azaltma sözü vermiş, düzenlemeler çerçevesinde geliştirilecek yeni büyüme stratejisi ile 2050 yılına kadar sera gazı emisyonu oranlarını sıfıra indirmeyi amaçlamış ve iklim nötr olma modeli tartışılmaya başlanmıştır (European Council, 2023). İklim müzakerelerinde ise AB diplomatların yönlendirici rolü etkili olmuş (Torney & Cross, 2018: 40-50), süreç sonunda AB'nin müzakerelerde takındığı tutuma yakın kararlar alınmıştır (European Parliament, 2019). Bu süreç bize hem AB'nin Konferans öncesinde almış olduğu kararları müzakere sürecine yansıttığını, hem de bağlayıcı olan Antlaşma'ya taraf olarak iklim normlarının taraflar ve üye devletler için uygulanmasının bir zorunluluk olmasının destekçisi olduğunu göstermektedir.

Genel ve soyut olarak belirttiğimiz üzere AB'nin müzakereler öncesinde almış olduğu kararlar ve müzakare sırasında savunmuş olduğu değerler iklim antlaşmalarının şekillenmesinde ve iklim normlarının AB'de yayılmasında rol oynamıştır. AB'nin taraf olduğu, bağlayıcı olması için iknâ girişimlerinde bulunduğu Kyoto Protokolü ve Paris Antlaşması'nın azaltım, ihtiyat, sürdürülebilir kalkınma, ortak fakat farklılaştırılmış sorumluluk gibi iklim normlarını içermesi, normların AB üye devletlerindeki yayılımı açısından önem taşımaktadır. Kyoto Konferansı süresince emisyon oranlarının azaltılması gerektiğine vurgu yapması azaltım normunun, Kyoto sonrası dönemde yük paylaşımını ortaya koyması ortak fakat farklılaştırılmış sorumluluk normunun savunuculuğunu üstlendiğini göstermektedir. Dolayısıyla AB'nin Taraflar Konferanslarına ve iklim antlaşmalarına yönelik tutumu, AB'nin çevre normlarının küresel düzeyde teşvik edilmesinde rol oynadığını göstermektedir (Torney & Cross, 2018: 40-50).

Sonuç

İklim normlarının uluslararası alandaki yayılım sürecinin ve AB'deki konumunun incelendiği bu çalışmada, yayılım aşamasında hangi unsurların

etkili olduğu analiz edilmeye çalışılmıştır. Bu bağlamda uluslararası antlaşmaların bir bileşeni olan azaltım, ihtiyat, sürdürülebilir kalkınma, ortak fakat farklılaştırılmış sorumluluk normları hem geçmişe dönük hem de geleceğe yönelik bir anlayış sunmakta ve aktörlere geleceğe yönelik eyleme geçmeleri konusunda sorumluluk atfetmektedir. Öte yandan işlevsellikleri bağlamında iklim normları aktörlerin davranışlarının düzenlenmesi açısından düzenleyici, çıkarların ve kimliklerin değişimine olanak sağlaması yönüyle ise oluşturcu niteliktedir. Örneğin azaltım normu aktörlerin emisyon azaltım oranlarını belirlerken, kayıp ve hasar normu aktörlerin tarihsel sorumluluklarını ön plana çıkarmakta, sürdürülebilir kalkınma normu ise daha çok geleceğe yönelik bir bakış açısı sunmaktadır.

İklim normlarını yayılımları açısından analiz ettiğimizde ise uluslararası alanda yayılım süreci, Finnemore ve Sikkink tarafından ortaya konulan normun yaşam döngüsü ile açıklanmış ve iklim normlarının yaşam döngüsü olarak adlandırılan mekanizmada analiz edilmiştir. Zira iklim normları yerelde, yerel aktörlerin çabaları sayesinde ortaya çıkmış normlar değildir. Bu bağlamda iklim normlarının uluslararası normlar olduğu, diplomatik yöntemlerle ve uluslararası alanda düzenlenen konferanslar ile yayılmaya çalışıldığı düşünüldüğünde yayılımın yerelde belirtilen i dinamiklerin etkisinden ziyade küresel alandan başladığını söylemek mümkündür.

Ayrıca alışmamızda AB içindeki norm yayılımının Amitav Acharya tarafından ortaya konulan yerelleşme ile açıklanıp açıklanamayacağı irdelenmiştir. Bu duruma istinaden AB'de iklim normlarının yayılmasını etkileyen iki unsurun ön plana çıktığı görülmüştür. Bu unsurlar BM Taraflar Konferansları ve AB'nin iklim antlaşmalarına taraf olmasıdır. AB'nin müzakere sürecine katılarak uluslararası alanda temsiliyet sergilemesi, iklim normlarının tartışıldığı sosyal ortam içinde bulunması, kurumlarının almış olduğu kararlar

ile AB'nin Kyoto Protokolü'ne ve Paris Antlaşmasına taraf olunmasının desteklemesi ve sürecin en başından beri antlaşmaların uygulanmasının savunuculuğunu yapması yayılımda etkili olan faktörleri göstermektedir. Bu bağlamda AB, BM Taraflar Konferansları sürecinin ilk yıllarından bu yana söz konusu konferanslara katılım sağlamış, bağlayıcı antlaşmanın olması gerektiğini iddia etmiştir. Ayrıca AB, ye devletleri için kendi içinde iklim hedeflerini belirleyen, azaltım normunu içeren yk paylaşımını savunmuştur.

Bu bağlamda iklim normlarının AB içindeki yayılımında norm girişimcisi olarak AB'nin tutumunun etkili olduğunu söylemek mümkündür. Lakin AB'de iklim normları i dinamiklerden çok AB'nin i ve dış politika tutumu ile ilgilidir. Dolayısıyla AB'nin bu süreçteki tutumu yerelleşme mekanizmasında belirtilen yerel aktörlerin arka planda kalmasına neden olmuştur. Zira AB içinde iklim normlarının yayılması Acharya tarafından ortaya konulmuş olan yerelleşme kavramından ziyade aktörlerin sosyalleşmesine olanak sunan, normların tartışılmasına zemin hazırlayan ve diplomasi ile işlevsel hale gelen müzakere sürecinin ve iklim antlaşmalarının rolü ile analiz etmek bizce daha anlaşılır bir açıklama sunmaktadır. Genel ve soyut olarak aktardığımız üzere, bir aktör olarak AB, iklim müzakerelerine katılım sağlayarak, uluslararası alanda temsiliyet sergileyerek, iklim antlaşmalarını destekleyerek iklim normlarının AB içinde yayılmasına olanak sağlamıştır. İklim normlarının sürdürülebilirliğini ise müzakere sürecinde ye devletlerin normlara yönelik tutumu belirleyecektir.

Kaynakça

- Acharya, A. (2004). How ideas spread: Whose norms matter? Norm localization and institutional change in Asian regionalism. *International organization*, 58(2), 239-275.
- Adler, E. (1997). Seizing the middle ground: Constructivism in world politics. *European journal of international relations*, 3(319), 319-363.
- Andresen S. & Boasson E. L. (2012). International climate cooperation clear recommendation. S. Andresen, E. L. Boasson and G. Hønneland (Eds.), *International environmental agreements*. Routledge., 49-66.
- Axelrod, R. (1986). An evolutionary approach to norms. *The American political science review*, 80(4), 1095-1111.
- Bal, S. (2021). Ulusötesi savunuculuk ağları aracılığıyla insan hakları normlarının yerelde yayılması: LGBT+ hakları örneği. *Uluslararası ilişkiler*, 18(71), 109-127.
- Björkdahl, A. (2002). Norms in international relations: Some conceptual and methodological reflections. *Cambridge review of international affairs*, 15(1), 9-23.
- Braun, M. (2014). EU climate norms in East-Central Europe. *Journal of common market studies*, 52(3), 445-460.
- Bodansky, D. (1993). The United Nations Framework Convention on Climate Change: A commentary, *Yale journal of international law*, 18(451), 451-558.
- Bodur Ün, M. (2023): Contestation of the global norm against violence against women in Turkey. *Turkish Studies*, 24, 1-22.
- Bodur Ün, M. & Tabak, H. (2023). Yayılımsız norm oluşumu-Türkiye’de toplumsal cinsiyet karşıtlığının yerel icadı. II. *Ulusal Siyaset Bilimi Kongresi*, Ankara, Türkiye.
- Cass, R. L. (2006). *The Failures Of American And European Climate Policy: International Norms, Domestic Politics, and Unachievable Commitments*, Albany: State University of New York Press.
- Checkel, J. T. (1998). The constructivist turn in international relations theory. *World politics*, 50, 324-348.
- Climate Action Network Europe. (2012). *Loss and Damage should not be forgotten at Doha*, <https://can-europe.org/loss-and-damage-doha-2012/>
- Dupont, C., Oberthür, S. & Biedenkopf, K. (2018). Climate Change: Adapting to Evolving Internal and External Dynamics. C. Adelle, K. Biedenkopf & D. Torney (Ed.), In *European Union External Environmental Policy*, Switzerland: Palgrave Macmillan, 2018, pp. 105-124.
- European Council. (2023). *Paris Agreement on Climate Change*, <https://www.consilium.europa.eu/en/policies/climate-change/paris-agreement/>
- European Parliament. (2015). *EU position for COP 21 climate change conference*, [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2015/572787/EPRS_BRI\(2015\)572787_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2015/572787/EPRS_BRI(2015)572787_EN.pdf)
- European Parliament. (2019). *21st Conference of Parties - Paris Agreement*, <https://www.europarl.europa.eu/legislative-train/theme-resilient-energy-union-with-a-climate-change-policy/file-cop-21-paris-agreement>
- European Parliament. (2022a). Environment Policy: General principles and basic framework. *Fact sheets on the European Union* [Fact sheet]. <https://www.europarl.europa.eu/factsheets/en/sheet/71/environment-policy-general-principles-and-basic-framework>
- European Parliament. (2022b). Combating climate change. *Fact sheets on the European Union* [Fact sheet]. <https://www.europarl.europa.eu/factsheets/en/sheet/72/combating-climate-change>
- EUR-Lex. (2005). *Communication from the Commission - Report on demonstrable progress under the Kyoto Protocol*, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:52005DC0615>

- Finnemore, M. & Sikkink, K. (1998). International norm dynamics and political change. *International organization*, 52(4), 887-917.
- Heras, P. B. (2018). Krom Kyoto to Paris: Ene European Union's contribution to a new world climate order. *Revista Catalana de dret ambiental*, IX(1), 1-26.
- Intergovernmental Panel on Climate Change. (1988). *43/53 Protection of global climate for present and future generations of mankind*, <https://www.ipcc.ch/site/assets/uploads/2019/02/UNGA43-53.pdf>
- Kaya, Y. (2012). *Uluslararası Çevre Antlaşmalarına Uyum Sorunu* (1. b.). Bursa: Ezgi Kitabevi.
- Kaya, Y. (2017). Paris Anlaşmasını iklim adaleti perspektifinden değerlendirmek. *Uluslararası ilişkiler*, 14(54), 87-106.
- Karzaoğlu, P. & Çatı, M. O. (2021). İnşacılık yaklaşımı ve kavramsal tartışmalar çerçevesinde Uluslararası Ceza Mahkemesi. *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü dergisi*, 23(1), 391-417.
- Keck, M. & Sikkink, K. (2014). *Activists Beyond Borders* (1st ed.). London: Corner University Press.
- Keohane, R. O. (1983). The Demand for International Regimes. S. D. Krasner (Ed.), In *International Regimes* (1st ed). New York: Cornell University Press, pp.141- 172.
- Klotz, A. (1995). Norms reconstituting interests: Global racial equality and U.S. sanctions against South Africa", *International organization*, 49(3), 451-478.
- Köni, H. & Özdal, B. (2016 October, 26-27). İklim değişikliği, göç ve politika. *TESAM Uluslararası Sosyal Bilimler Sempozyumu*, Y. Deniz F. & Bilgin (Ed.) Bursa: Bursa Uludağ Üniversitesi.
- Krasner, S. D. (1983). Overviews. S. D. Krasner (Ed.), In *International Regimes* (1st ed.). New York: Cornell University Press, 1983, pp. 1-22.
- Kratochwil, F. V. (1989). *Rules, Norms and Decisions on Conditions of Practical and Legal Reasoning in International Relations and Domestic Affairs*, (1st ed.). Cambridge: Cambridge University Press.
- Kratochwil, F. V. & John Gerard Ruggie, J. G. (1986). A state of the art on an art of the state. *International organization*, 40(4), 753-775.
- Küçük, M. (2017). Uluslararası İlişkilerde Sosyal İnşacılık. R. Gözen (Ed.), *Uluslararası ilişkiler teorileri* içinde (4. b.). İstanbul: İletişim Yayınları, ss. 325-376.
- Lee, J. (2020). The Paris Agreement and the prospects for socialization into the climate norm: Lessons from the U.S. and China. *Asian international studies review*, 21(1), 73-97.
- Legro, J. W. (1997). Which norms Matter? Revisiting the "failure" of internationalism. *International organization*, 51(1), 31-63.
- Mabey, N., Gallagher, L. & Born, C. (2013). Landscape of climate diplomacy. In *Understanding Climate Diplomacy: Building diplomatic capacity and systems to avoid dangerous climate change*, E3G. <http://www.jstor.org/stable/resrep17706.7>, 15-21.
- Manners, I. (2002). Normative power Europe: A contradiction in terms?. *Journal of Common Market Studies*, 40(2), 235-258.
- Moellendorf, D. (2009). Treaty norms and climate change mitigation. *Ethics & international affairs*, 23(3), 247-265.
- Moellendorf, D. (2016). Taking UNFCCC norms seriously. C. Heyward & D. Roser (Ed.). *Climate change and Non-ideal Theory* (1st ed.). Oxford: Oxford University Press, pp. 104-124.
- Okereke, C. (2008). Equity norms in global environmental governance, *Global environmental politics* 8(3), 25-50.
- Oberthür, S. & Dupont, C. (2021). The European Union's international climate leadership: Towards a

grand climate strategy?, *Journal of European public policy*, 28(7), 1095-1114.

Özdal, B. (2020). Diplomasi. B. Özdal & R. K. Karaca (Ed.), *Diplomasi tarihi I içinde* (4. b.). Bursa: Dora Yayınevi, 2020, ss. 25-49.

Özdal, B. & Vardar Tutan E. (2021). Temel kavramlar, olgular ve kuramlar. B. Özdal (Ed.). *Uluslararası Göç ve Nüfus Hareketleri Bağlamında TÜRKİYE içinde*, (2.b.). Bursa: Dora Yayınevi, 5-71.

Pace, M. (2007). The construction of EU normative power. *Journal of common market studies*, 45(5), 1041-1065.

Palinkas, P. (1998). The climate change policy: The position of the European Union. *Energy & environment*, 9(4), 449-461.

Price, R. & Reus Smit, C. (1998). Dangerous liaisons? Critical international theory and Constructivism. *European journal of international relations*, 4(3), 259-294.

Risse T. & Sikkink, K. (1999). The socialization of international human rights norms into domestic practices: Introduction. T. Risse, S. C. Ropp & K. Sikkink (Ed.), In *The power of human rights: International norms and domestic change*. Cambridge: Cambridge University Press, pp.1-38.

Ruggie, J. G. (1998). *Constructing the world polity: Essays on international institutionalization* (1st ed.). London: Routledge.

Rumelili, B. (2014). İnşacılık / Konstrüktivizm. E. Balta (Der.), *Küresel siyasete giriş içinde* (1. b.). İstanbul: İletişim Yayınları, ss. 151-172.

Silander, D. (2022). The European Commission on sustainable development. A new normative power in its making?. *Forum for Social Economics*, <https://doi.org/10.1080/07360932.2022.2032255>

Stevenson, H. (2009) Cheating on climate change? Australia's challenge to global warming norms, *Australian journal of international affairs*, 63(2), 165-186.

Tabak, H. (2014). Normlar ve Uluslararası İlişkiler: Türkçe yazın için geç kalınmış bir araştırma gündemi. İ. Demir (Ed.), *Türkiye'nin dış politikası içinde*. İstanbul: Dora Yayıncılık, 2014, ss. 19-46.

Tabak, H. (2017a). Normlar, Uluslararası İlişkiler ve dış politika. E. Efeğil (Ed.), *Sosyolojik unsurların dış politikaya etkisi içinde* (1. b.). İstanbul: Gündoğan Yayınları, ss.139-173.

Tabak, H. (2017b). Sosyalleşme, Uluslararası İlişkiler ve dış politika. E. Efeğil (Ed.), *Sosyolojik unsurların dış politikaya etkisi içinde* (1. b.). İstanbul: Gündoğan Yayınları, ss. 175-206.

Tabak, H. (2021). Diffusionism and beyond in IR norm research. *Global society*, 35(3), 327-350.

Talu, N. (2019). Avrupa Birliği iklim politikaları, *İklim değişikliği eğitim modülleri serisi 3*, https://www.iklimin.org/wp-content/uploads/egitimler/seri_03.pdf

Taşdemir, İ. & Özdal, B. (2022). Amerika Birleşik Devletleri Başkanları'nın söylemlerinde öne çıkan kavramlar bağlamında çevre sorunları: Rol algıları ve çatışan rollerin analizi. *Journal of diplomatic research*, 4(1), 36-56.

Torney, D. & Cross, M. K. D. (2018). Environmental and Climate Diplomacy: Building Coalition Through Persuasion. C. Adelle, K. Biedenkopf & D.Torney (Ed.), In *European Union External Environmental Policy*. Switzerland: Palgrave Macmillan, pp. 39-58.

Türkeş, M. (2023). Küresel İklim Değişikliği: Nedenleri, Sonuçları ve İklim Diplomasisi. A. Bilgin, B. Gökkr & G. Erpul (Ed.). *Çevre Diplomasisi ve Türkiye içinde* (1. b.). İstanbul: İmge Kitabevi Yayınları, ss. 281-337.

- United Nations. (1992). *Report of The United Nations Conference on Environment and Development*, https://www.un.org/en/development/desa/population/migration/generalassembly/docs/globalcompact/A_CONF.151_26_Vol.I_Declaration.pdf
- United Nations. (2007). *From Stockholm to Kyoto: A brief history of climate change*, <https://www.un.org/en/chronicle/article/stockholm-kyoto-brief-history-climate-change>
- United Nations. (t.y.). *The 17 goals*. United Nations Department of Economic and Social Affairs Sustainable Development, <https://sdgs.un.org/goals>
- United Nations Digital Library. (1988). *The changing atmosphere: Implications for global security*, <https://digitallibrary.un.org/record/106359>
- United Nations Environmental Programme. (2022). *What you need to know about the COP27 Loss and Damage Fund*, <https://www.unep.org/news-and-stories/story/what-you-need-know-about-cop27-loss-and-damage-fund>
- United Nations Framework Convention on Climate Change. (1992). *United Nations Framework Convention on Climate Change*, <https://unfccc.int/resource/docs/convkp/conveng.pdf>
- United Nations Framework Convention on Climate Change. (2021). *The Explainer: The Paris Agreement*, <https://unfccc.int/news/the-explainer-the-paris-agreement>
- United Nations Framework Convention on Climate Change. (t.y.a). *Introduction*, <https://unfccc.int/topics/adaptation-and-resilience/the-big-picture/introduction#loss-and-damage>
- United Nations Framework Convention on Climate Change. (t.y.b). *Approaches to address loss and damage associated with climate change impacts in developing countries*, <https://unfccc.int/topics/adaptation-and-resilience/workstreams/approaches-to-address-loss-and-damage-associated-with-climate-change-impacts-in-developing-countries>
- United Nations Framework Convention on Climate Change. (t.y.c). *The Rio Conventions*, <https://unfccc.int/process-and-meetings/the-rio-conventions#What-is-a-UN-Convention>
- United Nations Framework Convention on Climate Change. (t.y.d). *What is the United Nations Framework Convention on Climate Change?*, <https://unfccc.int/process-and-meetings/what-is-the-united-nations-framework-convention-on-climate-change>
- United Nations Framework Convention on Climate Change. (t.y.e). *What are United Nations Climate Change Conferences?*, <https://unfccc.int/process-and-meetings/what-are-united-nations-climate-change-conferences>
- Vanhala, L. & Hestbaek, C. (2016, November). Framing climate change loss and damage in UNFCCC negotiations. *Global environmental politics*, 16(4), 111-129.
- Wendt, A. (2021). *Uluslararası siyasetin sosyal teorisi*. H. Sarı Ertem & S. G. I. Öner (Çev.), (3. b.). İstanbul: Küre Yayınları.
- Yalvaç, F. (2017). Uluslararası İlişkilerde teori kavramı ve temel teorik tartışmalar. R. Gözen (Ed.), *Uluslararası İlişkiler Teorileri içinde* (4. b.). İstanbul: İletişim Yayınları, ss. 31-63.
- Yazar, M. (2022). Norm domestication challenges for local climate actions:A lesson from Arizona, USA. *Environmental policy and governance*, doi: 10.1002/eet.2038.
- Yesevi, Ç. G. & Tiftikçigil, B. Y. (2017). Sosyal inşacılık açısından IRENA'nın değerlendirilmesi ve Türkiye'nin yenilenebilir enerji politikası. *KOSBED*, 33, 113-136.
- Zehfuss, M. (2004). *Constructivism in international Relations*. Cambridge: Cambridge University Press.

Extended Summary

Climate change, which is one of the most discussed environmental problems of recent years, has social, economic and political dimensions. In addition to the effects we face today, it has led to the consideration of factors such as drought, famine, internal conflict, and migration that may occur. In the international system, to find solutions to the global climate crisis actors have applied climate norms, and many norms such as mitigation, common but differentiated responsibility, and sustainable development have started to be argued in the domestic and foreign policy-making process. In this process, which emphasises the diffusion of norms, diplomacy, one of the instruments of foreign policy, has played a significant role. In this regard, advocating and strengthening of climate norms by actors with historical responsibility has been crucial in the fight against climate change, and the United Nations (UN) and the European Union (EU) have come to the fore in the norm diffusion process.

To explain the norms within the conceptual framework, there are different studies on the norm literature. For example, while the first wave norm studies gave priority to international explanations and analyzed the role of actors, persuasion or propaganda in norm diffusion, the second wave norm studies focused on local, political and cultural effects in norm diffusion, and the harmony between national norms and international norms. Following various explanations, many different models such as "*Boomerang Model*", "*Spiral Model*" and "*Cultural Match*" have been put forward to explain norm diffusion. In this regard, the main research question of our study is whether the diffusion of climate norms in the European Union can be explained by the concept of localization. In this context, the study first examines the emergence of climate norms and how they spread internationally, and then tries to explain the position of the European Union in diffusion of climate norms.

In the context of International Relations, actors' efforts to create obligations, their desire to increase their prestige, and phenomena such as security or war are effective facts in examining norms. In this framework, climate change, which is one of the phenomena in which actors feel insecure and seek solutions, has played an important role in the research of climate norms. In this framework, "*mitigation*", "*precaution*", "*sustainable development*", "*common but differentiated responsibility*" norms, which are components of international agreements, offer both a retrospective and future-oriented understanding. For instance, while the reduction determines the emission reduction rates of the actors, the norm of loss and damage highlights the historical responsibilities of the actors, and the sustainable development offers future-oriented perspective.

Martha Finnemore and Kathryn Sikkink's model that tried to demonstrate diffusion of norms with the "*Norm Life Cycle*" mechanism in the "*International Norm Dynamics and Political Change*". In this context, the diffusion process of climate norms in the international arena which is titled as "*climate norms' life cycle*" in our study is explained by the norm life cycle put forward by Finnemore and Sikkink. This process, which indicates the spread of climate norms internationally, consists of three stages: "*norm emergence*", "*norm cascade*" and "*internalization*" of norms. In this first stage, diplomatic activities and international conferences played a role in the emergence of climate norms. As actors, the UN, the WTO and scientists assumed responsibility in the first stage. Additionally, in diffusing in climate norms, treaties, agreements, protocols or conferences are important factors for the second and final stage.

As regard the EU, it has been observed that two factors, the UN Conferences of the Parties and climate agreements, affecting the spread of climate norms in the EU come to the fore. The EU's representation in the international arena by participating in the negotiation process, its support for becoming a

party to the Kyoto Protocol and the Paris Agreement and its advocacy for the implementation of the agreements from the beginning of the process have demonstrated the role of the EU in the diffusion of climate norms. Therefore, climate norms in the EU are related to the EU's domestic and foreign policy stance rather than internal dynamics put forth by Acharya. Furthermore, the EU's attitude in this process has caused the local actors specified in the localization mechanism to remain in the background. As we have stated in general, the EU as an actor has taken an active role in the fight against climate change in the international arena since the beginning of the process and has played a role in promoting norms.